

KWERENDA HISTORYCZNA I KARTOGRAFICZNA TERENU PRZY BUDYNKU LOTU W GDAŃSKU

UL. WAŁY JAGIELLOŃSKIE 2/4, DZ. 263 I 264 OBRĘB 089.

Monika Kasprzak

Gdańsk 2012

Wstęp.

Przedmiotem niniejszego opracowania są dwie działki nr 263,264 (obręb 89) usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie Bramy Wyżynnej przy ulicy Wały Jagiellońskie 2/4 w Gdańsku. Na działce nr 263 stoi obecnie budynek należący Polskich Linii lotniczych „LOT” S.A w Warszawie. Działka nr 264 pozostaje nie zabudowana. Obie działki znajdują się w obrębie XVII wiecznych fortyfikacji. Gdańsk – w zasięgu obwarowań z tego okresu, został wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego konserwatora Zabytków w Gdańsku 11.10 1947 roku pod numerem 8 (obecnie 15) i uznany za pomnik historii zarządzeniem Prezydenta RP z 8 września 1994 r. (Monitor Polski 1994 r., nr 50 poz. 415). O uznaniu Gdańska za pomnik historii zadecydowało zachowanie w dużym stopniu struktury urbanistycznej o średniowiecznej, renesansowej i barokowej genezie. W XIX wieku nie uległ przekształceniu w miasto przemysłowe jak Kopenhaga czy Hamburg. Wzrost koniunktury miasta pod koniec XIX wieku zbiegł się z likwidacją ograniczeń budowlanych i niwelacją fortyfikacji twierdzy Gdańsk. Umożliwiło to lokalizację nowoczesnej zabudowy przemysłowej oraz nowych ciągów komunikacyjnych poza obszarem starej zabudowy - na terenach po fortyfikacyjnych.

W związku z uznaniem Gdańska za pomnik historii wszelkie prace budowlane prowadzone na omawianym terenie muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi. Dla lepszego przygotowania przyszłych prac archeologicznych została przygotowana niniejsza kwerenda archiwalna.

Praca została podzielona na dwie części: pierwszą poruszającą dzieje Głównego Miasta, którego bezpośrednim przedpołem w średniowieczu, a w okresie nowożytnym częścią był omawiany teren oraz drugą analizującą przekazy odnoszące się stricte do obszaru inwestycji. Poniższa analiza opiera się głównie na dwóch kategoriach źródeł: opracowaniach historycznych oraz ikonografii. W skład analizowanych opracowań weszły, zarówno prace odnoszące się całościowo do dziejów miasta, jak i poruszające ich wybrane aspekty. Ikonografię stanowią natomiast ryciny, nieliczne obrazy, fotografie oraz źródła kartograficzne.

Warunki przyrodnicze.

Gdańsk położony jest u ujścia dwóch rzek – Wisły i Motławy, nad Zatoką Gdańską. Nadbrzeżna część miasta leży na Mierzei Wiślanej, zachodnie krańce na Pobrzeżu Kaszubskim i Pojezierzu Kaszubskim, a główna jego część na Żuławach Wiślanych. Położenie Gdańska w obrębie czterech odmiennych jednostek fizyczno-geograficznych powoduje duże zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego na jego terenie. Warunki przyrodnicze miały ogromne znaczenie dla rozwoju przestrzennego miasta. Najstarsze osadnictwo koncentrowało się u ujścia Motławy do Wisły i stopniowo przesunęło się w kierunku południowym i zachodnim.

Dzieje Gdańska do 1945 roku.

Ślady istnienia osadnictwa na tym terenie sięgają młodszej epoki kamiennej (2500-1700 p.n.e.). Znaleźiska archeologiczne zaświadczać o istnieniu kultury łużyckiej oraz kultury wielbarskiej z okresu rzymskiego. Tu także miał swój początek tzw. "bursztynowy szlak".

Najstarsze wzmianki o Gdańsku pochodzą z 997 roku, kiedy w drodze na misję w Prusach zatrzymał się w nim biskup praski Wojciech. Do niedawna zakładano, że gród książęcy, który odwiedził misjonarz, leżał na terenie późniejszego zamku krzyżackiego nad Motławą. Badania archeologiczne i analizy dendrochronologiczne umocnień grodowych przesunęły datę powstania grodu na XI wiek. Historycy i archeolodzy nie mają pewności gdzie znajdował się najstarszy Gdańsk. Zdaniem A. Zbierskiego na terenie późniejszego Głównego Miasta znajdowała się najstarsza osada portowa, której początki sięgały VII – IX wieku. Relikty tej osady zostały odkryte w trakcie badań z 1971 – 74 roku pod Ratuszem Głównego Miasta przy ulicy Długiej. Badania prowadzone w innych częściach Głównego Miasta jak do tej pory nie potwierdziły tej teorii.

Z całą pewnością od połowy XI wieku funkcjonował gród usytuowany na terenie dzielnicy zwanej dzisiaj Zamczyskiem czyli w kwartale dzisiejszych ulic Wartka, Sukiennicza, Dylinki, Karpia. Wały obronne zbudowane były z drewnianych bali, wzmocnionych warstwami głazów i kamieni. Wolne przestrzenie między bierwionami wypełniano żwirem, piaskiem i gliną. Od strony rzeki wał zabezpieczony był falochronem.

U podstawy wały miały od 16 do 21 metrów szerokości, a wysokie były na 8 do 10 metrów. Funkcję naturalnej fosy pełniły nurty Wisły i Motławy.

W 1236 roku pomorski książę Świętopełk II założył nieopodal grodu osadę kupców i rzemieślników. Osada najprawdopodobniej znajdowała się w okolicach kościoła św. Katarzyny i tereny leżące wzdłuż drogi z kościoła do grodu, czyli dzisiejsze Stare Miasto.

W 1308 roku gród zajęty został przez Krzyżaków wezwanych do walki z Brandenburczykami na rozkaz Władysława Łokietka. Do 1340 roku w miejscu grodu powstał zamek z przedzamczem i fosami., a Stare Miasto spalili.

W 1343 roku krzyżacy założyli nową kolonia kupców i rzemieślników niemieckich, nazywana Prawym lub Głównym Miastem (z łac. urbs principalis, czyli Główne Miasto; z niem. Rechtstadt; z pol. Prawe Miasto).), która w przyszłości miała odegrać kluczową rolę w historii Gdańska. W 1377 roku Krzyżacy lokowali obok niego drugie miasto - zwane ze względu na swoją lokalizację na terenie osady zniszczonej w 1308 roku - Starym, W 1380 r. na północ od Starego Miasta, w rejonie dzisiejszej Stoczni Gdańskiej założono jeszcze jedno miasto nazwane Młodym. W tym czasie własny samorząd uzyskała również osada położona między Starym Miastem i zamkiem krzyżackim – Osiek zamieszkała przez ludność słowiańską. W ten sposób na terenie dzisiejszego Gdańska w XV wieku istniały cztery niezależne organizmy miejskie z własnymi prawami, władzami i ratuszami. Dzięki swojemu położeniu Gdańsk rozwijał się intensywnie stając się ośrodkiem handlu zbożem i drewnem.

W efekcie wojny trzynastoletniej w 1454 roku miasto wraz z Pomorzem Gdańskim, Warmią, Żuławami i Ziemią Chełmińską zostaje przyłączony do Rzeczypospolitej. W 1457 roku Kazimierz Jagiellończyk nadał przywileje, które stanowiły podstawę prawną autonomii Gdańska - nieporównywalnej do tej, jaką miały inne polskie miasta. Obok ważnych postanowień gospodarczych usankcjonowano również podporządkowanie Głównemu Miastu pozostałych części aglomeracji gdańskiej, przy czym Młode Miasto za sprzyjanie Krzyżakom uległo całkowitej likwidacji, Osiek - jako najsłabszy - został wchłonięty, a Staremu Miastu pozostawiono pewną autonomię wewnętrzną. Przez następne 300 lat Gdańsk przeżywał rozkwit. Miasto miało prawo bicia własnej monety, kontroli żeglugi w porcie i wolnego przewozu towarów z Polski i Litwy. Stać je było także na budowę własnych fortyfikacji. 120

lat później Stefan Batory próbował odebrać Gdańskowi jego przywileje. To samo próbował zrobić Zygmunt August próbujący stworzyć w Gdańsku bazę floty wojennej. Mimo pewnych ustępstw miasto nadal pozostawało niezależne.

Wiek XVII to złoty wiek Gdańska. Według niektórych danych miasto w tym czasie liczyło 77 tysięcy mieszkańców. W tym okresie wzniesiono najwspanialsze budowle oraz fortyfikacje należące do najpotężniejszych w Europie.

W XVIII wieku nastąpił zastój gospodarczy. Miasto utraciło też zaplecze zbożowe, jakim była słabnąca Polska. W 1734 roku poparcie Gdańska w obronie praw do tronu polskiego króla Stanisława Leszczyńskiego zakończyło się oblężeniem przez wojska rosyjsko-saskie i kapitulacją miasta oraz zapłaceniem ogromnej kontrybucji. Po drugim rozbiore Polski w 1793 roku miasto trafiło pod panowanie pruskie.

W 1807 roku Gdańsk w wyniku wojen napoleońskich, po raz pierwszy staje się Wolnym Miastem. Rozwija się bowiem przede wszystkim przemysł wojenny i stocznioowy. Od połowy XIX wieku miasto powoli podnosi się z upadku. Powstaje połączenie kolejowe, gazownia, wodociągi, a w 1904 Politechnika.

W 1920 roku w wyniku postanowień Traktatu Wersalskiego oficjalnie powołano do istnienia Wolne Miasto Gdańsk, które istniało do września 1939 roku. Miasto było dwukrotnie bombardowane przez aliantów, ale prawdziwe zniszczenia zostały dokonane w marcu 1945 roku. Po wojnie w mieście nastąpiła całkowita wymiana ludności, a zniszczone Główne Miasto odbudowano.

Rozwój fortyfikacji Gdańska.

Według przekazów historycznych 26 marca 1343 roku wielki mistrz Ludolf König uroczystie wmurował kamień węgielny pod ceglane mury Baszty Narożnej rozpoczynając w ten sposób budowę gotyckich murów obronnych wokół Głównego Miasta, którą ukończono ok. 1370 r. Długość wybudowanych murów liczyła sobie 2,3 kilometra, wysokość 5 m a szerokość 1,5 m. Mury zbudowano z cegły o przeciętnej grubości około 9 cm ułożonej w wątku wendyjskim. Zwieńczone były krenelażem i w wielu miejscach wzmocnione prostokątnymi, otwartymi od strony miasta basztami. Mury biegły od Motławy tyłami ulicy

Ogarnej; na północ wzdłuż ulic Garbary, Tkackiej, Węglarskiej i Pańskiej; tam skręcały na wschód tyłami ulic Pacholów i Tobiasza, ponownie docierając nad Motławę w okolicy Targu Rybnego. Dziś już z całą pewnością wiadomo, że mur obronny istniał także od strony Motławy. Badania archeologiczne prowadzone pod koniec XX wieku oraz w ostatnich latach potwierdziły jego obecność w wielu miejscach.

W ostatniej ćwierci XIV wieku od południa i zachodu zaczęto wznosić mur niski, który stawiano już w wątku gotyckim z użyciem cegły o przeciętnej wysokości 8 cm. W ten sposób ta część miasta została otoczona podwójną linią obwarowań z międzymurzem o szerokości około 10 m. Na początku XV wieku mur wewnętrzny nadbudowano do wysokości około 10 m i zwieńczono krenelażem z blankami przeprutymi strzelnicami (odtąd nosił on nazwę muru wysokiego). Jednocześnie przebudowano większość baszt dostosowując je do użycia broni palnej poprzez nadanie im formy ośmiobocznej lub cylindrycznej. Główne ulice zamykano bramami a najważniejsze trakty zaopatrzano także w przedbramia (Długa, Św. Ducha i Szeroka).

Nie wiadomo jakiej szerokości była najstarsza fosa wokół murów zbudowanych do 1370 roku. Wraz z budową muru niskiego i powstania międzymurza musiała ona zostać zasypana. Przed murem niskim powstała nowa fosa. Na podstawie badań archeologicznych prowadzonych w ciągu ostatnich lat wiadomo, że szerokość fosy wynosiła około 30 a głębokość nie przekraczała 2 m. W 1379 roku Główne Miasto dostało od krzyżaków zezwolenie na wykopanie fosy zewnętrznej, ale tylko do bramy Długoulicznej

Do dzisiaj ze względu na brak badań archeologicznych na dzisiejszym Targu Węglowym nie wiadomo czy podwójna linia fos dochodziła tylko do dawnej Bramy Długoulicznej dzisiejszej Bramy Złotej czy biegła dalej na północ.

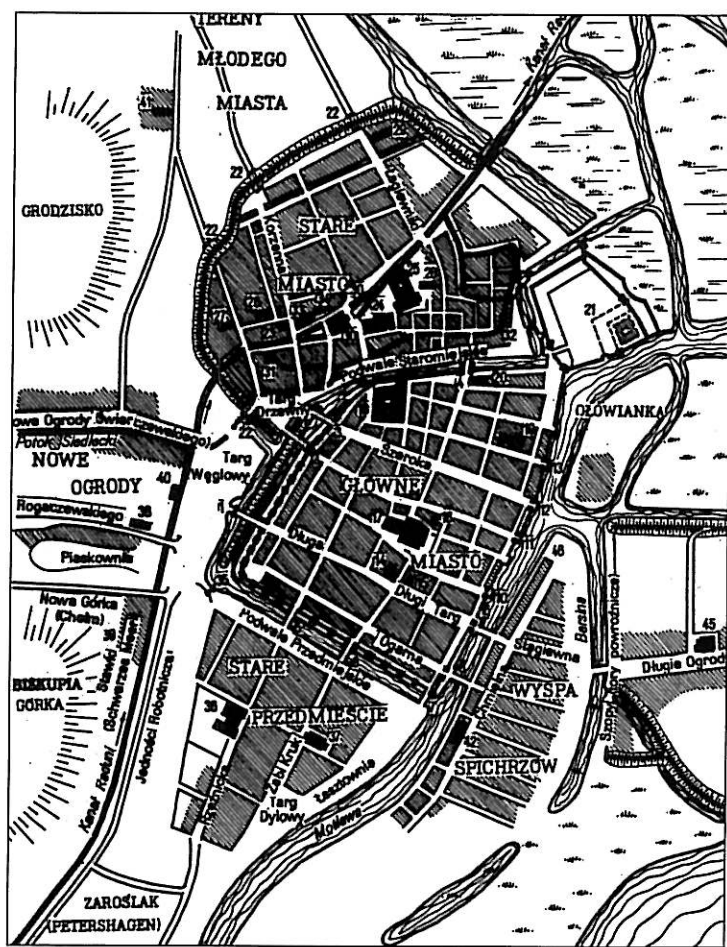
Brama Długouliczna przed 1379 rokiem została wzmocniona przedbramiem w postaci masywnej krępej wieży z przejazdem i małym dziedzińcem wewnątrz. Dla zabezpieczenia przed ogniem artyleryjskim mury miały grubość około 5 m. Pozostałości tej budowli zachowały się w dolnej partii Wieży Więziennej. Gdy powstała druga zewnętrzna fosa nastąpiła druga rozbudowa przedbramia (1379-82). Wieżę podwyższono do znanego obecnie poziomu. Nad zewnętrzną fosą przerzucono most o murowanych ścianach zwieńczonych krenelażem, który zamknięto prostą ścianą z otworem wjazdowym. Historycy

zakładają, że nad fosą wewnętrzną również przerzucono most ceglany, jednak badania prowadzone w 2001 roku nie potwierdziły tych przypuszczeń.

Pomiędzy 1416 a 1418 rokiem w miejscu prostej ściany powstały dwie cylindryczne wieże, a Wieże Więzienną podwyższono o następne dwie kondygnacje. W latach 1506 -1509 podwyższono wieżę i zwieńczyła stromym namiotowatym dachem z iglicami na narożach (taka wieża widoczna jest na rycinie Hoburga z 1573 roku, które zniszczono w 1577 roku podczas oblężenia Gdańska przez Stefana Batorego).

W 1454 zburzono zamek krzyżacki, a część zamkowych umocnień włączono do systemu umocnień Głównego Miasta (np. Basztę Łabędź „odwrócono” tyłem do zamku). Po otrzymaniu Wielkiego przywileju w 1457 r. Główne Miasto ukończyło rozbudowę umocnień wznosząc bramy św. Elżbiety i Bożego Ciała w 1459 r. oraz św. Jakuba i św. Gertrudy (Drzewną) w 1461 r. W drugiej połowie XV wieku Stare Miasto i Stare Przedmieście doczekały się budowy murów obronnych. Wymienione wyżej umocnienia tworzyły wspólny system obronny wraz z murami głównego Miasta i systemem fos. Budowa murów przyczyniła się do wyodrębnienia kształtu poszczególnych dzielnic miasta - Głównego Miasta, Starego Miasta, Osieku, Starego Przedmieścia i Wyspy Spichrzów (ryc.1).

W XVI i XVII wieku rozebrano prawie wszystkie gotyckie umocnienia(mury, baszty i bramy) Starego Miasta i Starego Przedmieścia zachowując gotyckie umocnienia Głównego Miasta zasypując jedynie fosy. W Miejsce Bramy Długoulicznej w 1612 roku powstał reprezentacyjny budynek – Złota Brama - stanowiący początek Drogi Królewskiej w tym czasie rozebrano także Brame Kogi w jej miejscu budując Bramę Zieloną. Szereg baszt i budynków przerobiono na mieszkania lub inne pomieszczenia użytkowe. W 1605 roku w linii zachodniego muru niskiego powstała Wielka Zbrojownia i Stara Apteka. Ściany zachodnie obu obiektów postawiono na murze niskim zaś mur wysoki na tym odcinku rozebrano. Teren przed Zbrojownią nazywano Targiem Grochowym.

Ryc.1 Rekonstrukcja późnośredniowiecznych umocnień Gdańska (ryc. Historia Gdańska tom 1).

Dalsza modernizacja umocnień nastąpiła po wojnie 1519-1521. Wybudowano wówczas wały oraz fortyfikacje typu bastejowego frontu zachodniego, północnego, południowego oraz wschodniego tzw. Psi Wał wraz z Basztą Stagiwną. W 1534 roku na Starym Przedmieściu i w 1547 roku na Starym Mieście, podjęto budowę potężnych wałów ziemnych, wzmocnionych wielkimi okrągłymi rondelami typu włoskiego wysuniętymi w głąb fosi i flankującymi sąsiednie odcinki wałów.

Rozwój artylerii przyniósł Gdańskowi wzrost zagrożenia ostrzałem ze strony wysokich wzgórz górujących nad miastem od zachodu (Biskupia Górka i Grodzisko). Gdańsk zdecydował się na budowę systemu bastionowego. Rondele zastąpiono bastionami połączonymi nasypami z murami skarpowymi ze strzelnicami. Pierwszymi wybudowanymi bastionami były: Bożego Ciała, św. Elżbiety, Karowy, oraz ceglana Brama Wyżynna powstałe do 1576 roku.

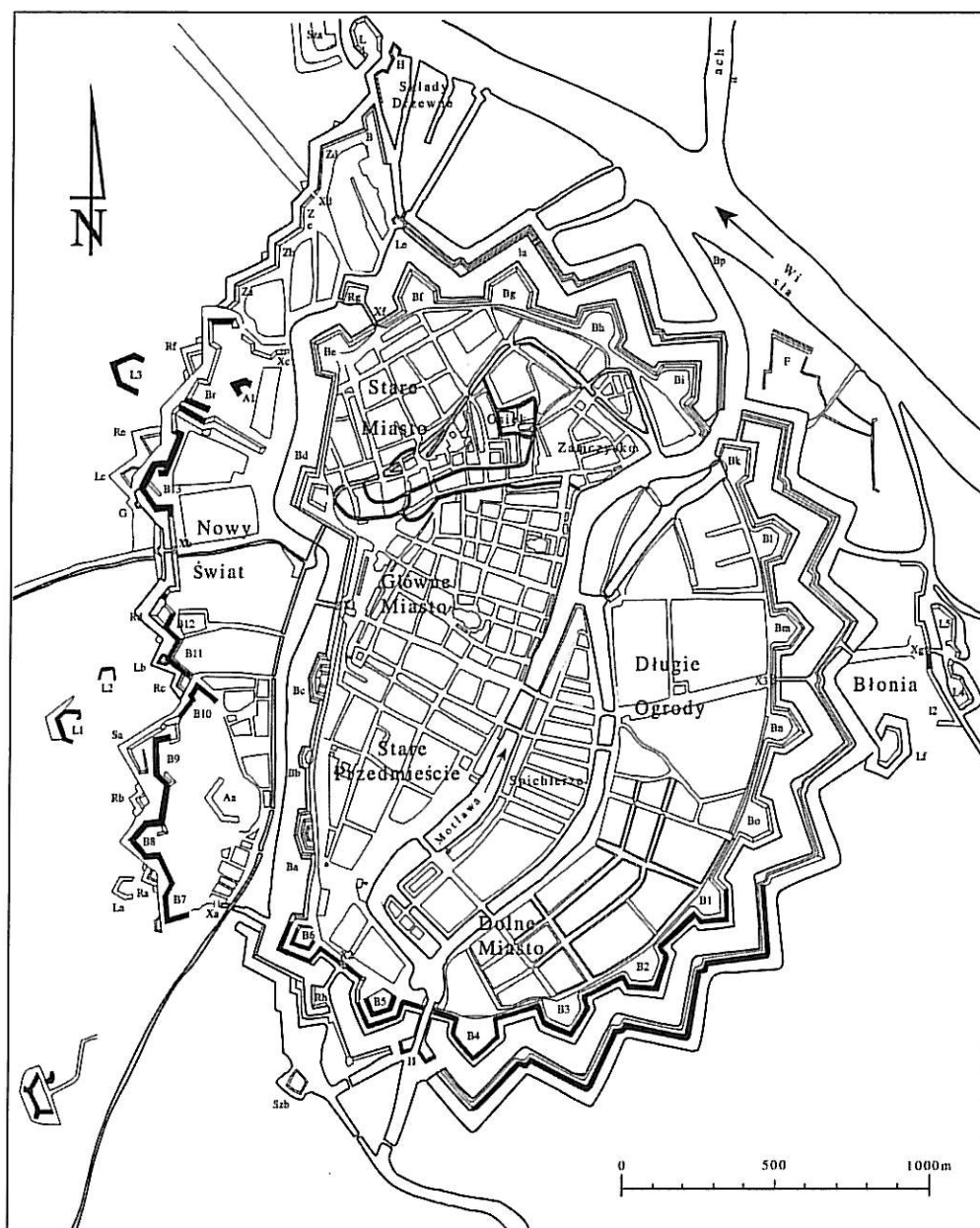
W miejscu Rondela Przedmiejskiego zbudowano po 1593 roku nowy bastion zwany później Bastionem Wijbego. Pomędzy nim a Bastionem Karowym powstał Bastion Kot oraz potężny Bastion św. Gertrudy w, którym początkowo mieściła się brama wiodąca w kierunku Oruni. Po wybudowaniu w 1626 roku Bramy nizinnej zlikwidowano ją, a bastion wyposażono w kazamaty z poternami. Łączące je nasypy umocniono niskim murem z strzelnicami. Przed linią wałów i bastionów biegła szeroka na kilkadziesiąt metrów fosa. Od strony południowej, północnej i wschodniej pomiędzy 1622 a 1637 rokiem wybudowano łącznie 14 bastionów, które połączono z już istniejącymi w linii zachodniej. W nowej linii obrony oprócz Bramy Nizinnej powstały również brama Żuławska i św. Jakuba oraz Kamienna Śluza regulująca dopływ wody z Motławy do fos. W następnych latach prowadzono jedynie prace uzupełniające między innymi nadbudowę nadszańców.

Mimo powstania tak silnych umocnień możliwość ataku nieprzyjaciela z rejonu wzgórz od strony zachodniej zmusiła Gdańsk do budowy fortyfikacji zewnętrznych. Najpierw umocniono Biskupia Górkę budując na niej w latach 1628-30 tzw. Szaniec Szwecki, a w latach 1655-56 na Grodzisku dwubastionowy szaniec. Przeprowadzono również linię umocnień do Bastionu św. Gertrudy poprzez Szaniec Szwedzki, Dolinę Potoku Siedleckiego, Szaniec Grodziska, teren Bramy Oliwskiej do Wisły. W ciągu umocnień wybudowano trzy nowe bramy Oruńska, Siedlecką i Oliwską. Przez kolejne dwa wieki umocnienia te unowocześniano. Ostatni raz w 1811 roku kiedy to zbudowano Redutę Napoleońską i kilka lunet.

W granicach nowożytnych fortyfikacji znalazły się nie tylko dotychczasowe tereny Głównego Miasta, Starego Miasta, Osieku, Starego Przedmieścia i Wyspy Spichrzów, ale również rozległe przedmieścia w części południowej i wschodniej. Ze względu na pobliskie wzgórza poszerzenie miasta w kierunku zachodnim było niewielkie. Od strony północnej granica miasta również uległa tylko niewielkim korektom. Do końca XIX wieku Gdańsk funkcjonował w tak wyznaczonych ramach (ryc.2, 3).

Likwidację umocnień rozpoczęto po 1870 roku, głównie w rejonach Bram Oliwskiej, Siedleckiej i Oruńskiej. Pod koniec XIX wieku przystąpiono do rozbiórki XVI i XVII fortyfikacji. Z umocnień z tego okresu do czasów dzisiejszych przetrwało 14 z 21 bastionów a z czterech bram trzy (rozebrano tylko bramę św. Jakuba).

Niwelację wałów i zasypywanie fos rozpoczęto od północno-zachodniego narożnika wewnętrznych fortyfikacji, tj. od okolicy Bastionu Bożego Ciała – dzisiaj miejsca położonego naprzeciw Dworca Głównego. Na miejscu zasypanej fosy powstał nowy ciąg komunikacyjny (dzisiejsze ulice Wały Piastowskie, Podwałe Staromiejskie, Wały Jagiellońskie, Okopowa). Miejsce po splantowanych wałach zaczęło się szybko wypełniać budynkami. Działki wyznaczano duże co dało możliwość budowania dużych gmachów mieszkalnych i usługowych. Wiosną 1945 roku większość z nich uległa zniszczeniu a po II Wojnie Światowej nie została odbudowana.

Ryc.2 Rekonstrukcja nowożytnych umocnień Gdańska (ryc. Historia Gdańska tom 2).

Ryc.3 Widok Gdańska z 1592 roku autorstwa A. Möllera (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

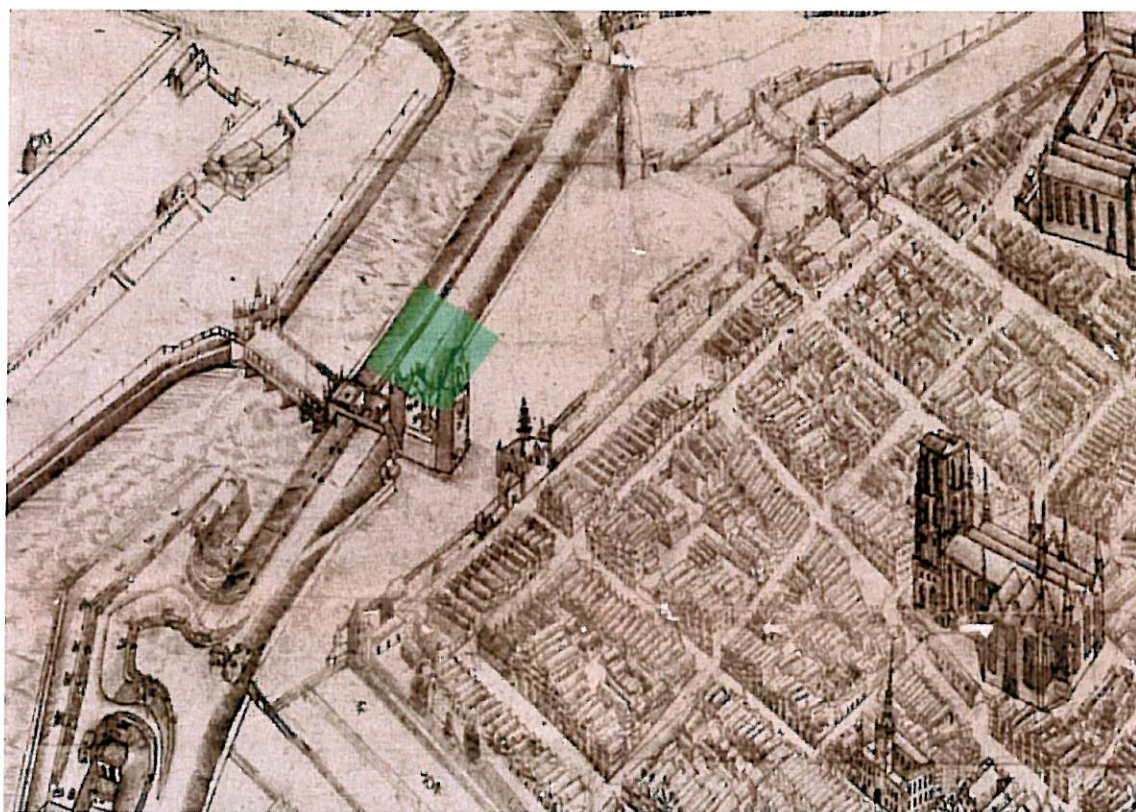
Informacje na temat terenu inwestycji

W zasadzie brak wzmianek o interesującym nas terenie oraz jego bezpośrednim sąsiedztwie, pochodzących sprzed II połowy XIV wieku. Pierwsze informacje wiążą się z założeniem w bezpośrednim sąsiedztwie obu działek Głównego Miasta. Przywilem z 1342 roku teren na zachód i północ od Bramy Długoulicznej aż do kanału Raduni (przy dzisiejszej ulicy Wały Jagiellońskie) został nadany Głównemu Miastu. Obie działki znalazły się w obrębie tego nadania, ale pozostawały nie zabudowane.

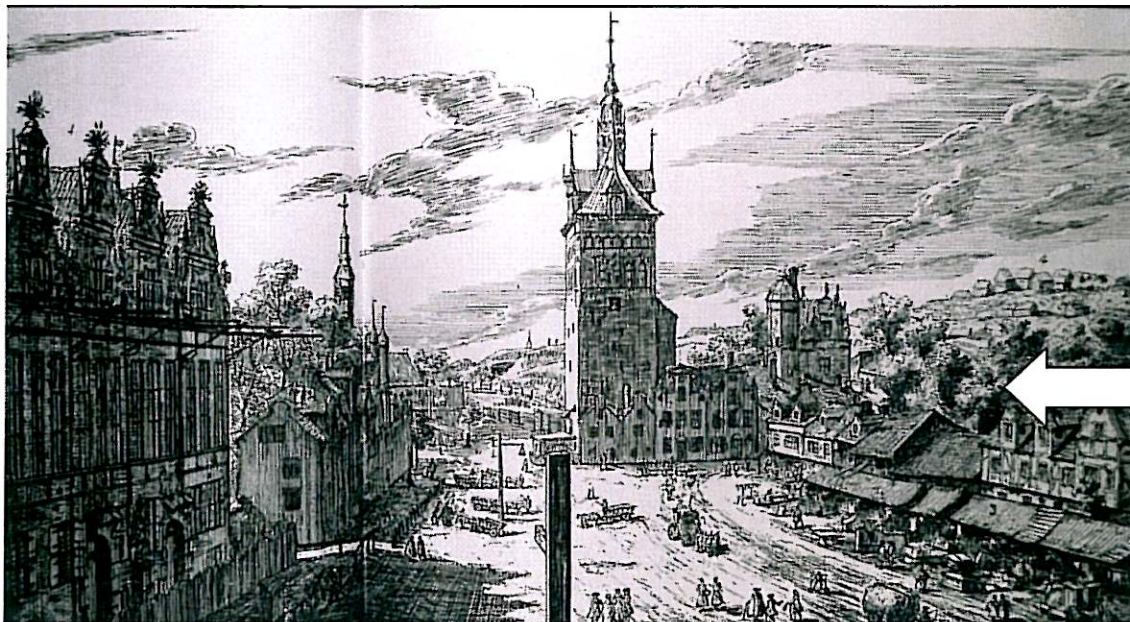
W przypadku gdy założymy, że fosa zewnętrzna sięgała na północ od Bramy Długoulicznej i Zespołu Przedbramia część działki 264 znajdowała się w obrębie fosy. Nie znana jest jej głębokość ani szerokość na tym odcinku. Badania archeologiczne prowadzone przy ulicy Bogusławskiego i Podwale Przedmiejskie pozwoliły ustalić, że fosa zewnętrzna miała głębokość 2 m i szerokość około 10 m. Na niewielkim odcinku odkryto pozostałości muru przeciwskarpy fosy oraz groblę szerokości 5,25 m oddzielającą od siebie obie fosy. W tym czasie działka 263 znajdowała się po za umocnieniami późnośredniowiecznymi. Wiadomo, że na tym terenie od XV wieku odbywał się Jarmark Dominikański.

Gdy w końcu XVI wieku powstały nowożytne fortyfikacje działka nr 263 w całości znalazła się w obrębie wału ziemnego (ryc.6,7,8,13,14). Możliwe, że jej skraj zachodni znalazł się bezpośrednim sąsiedztwie fosy i muru oddzielającego nasyp od fosy. Działka 264

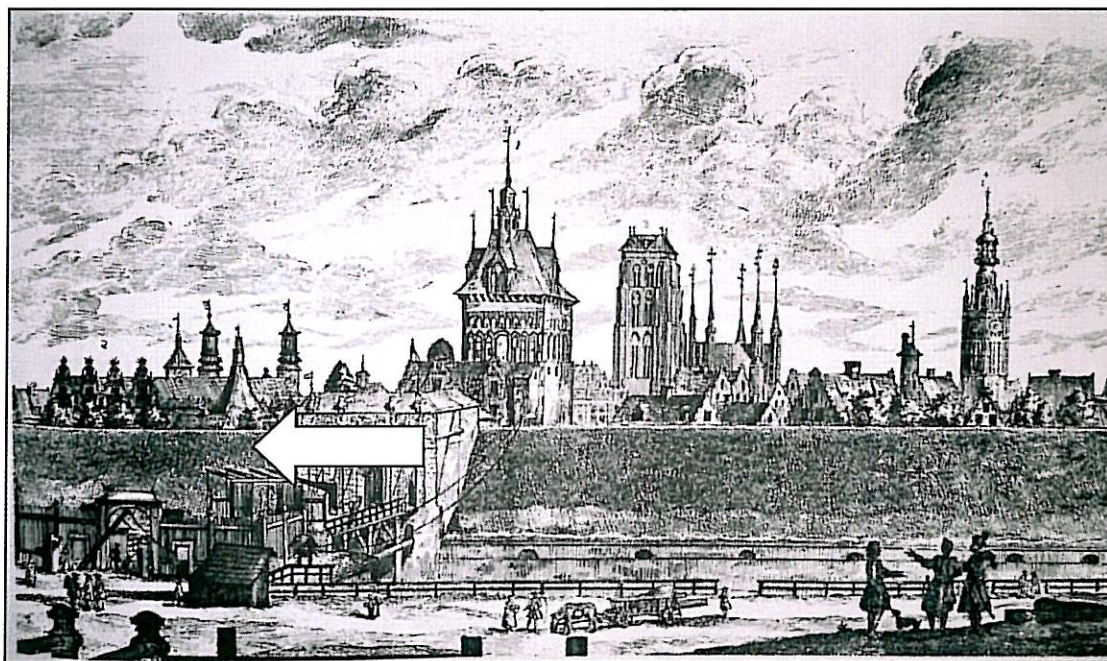
częściowo znalazła się pod wałem, ale większa jej część weszła w skład placu, którego przestrzeń od zachodu i północy zamknęły nowożytnie umocnienia, od wschodu zabudowa Głównego Miasta, a od południa Zespół Przedbramia. Na tzw. planie sztokholmskim z około 1600 roku na omawianym terenie nie ma żadnej zabudowy (ryc.4), ale już na rycinie Deischa z 1765 roku teren gdzie znajdują się obecnie Pasaż Królewski oraz parking przed budynkiem Lotu zabudowano niskimi domami z kramami w, których handlowano starzyzną (ryc.5, 9). Miejsce to nazywano Tandetą.

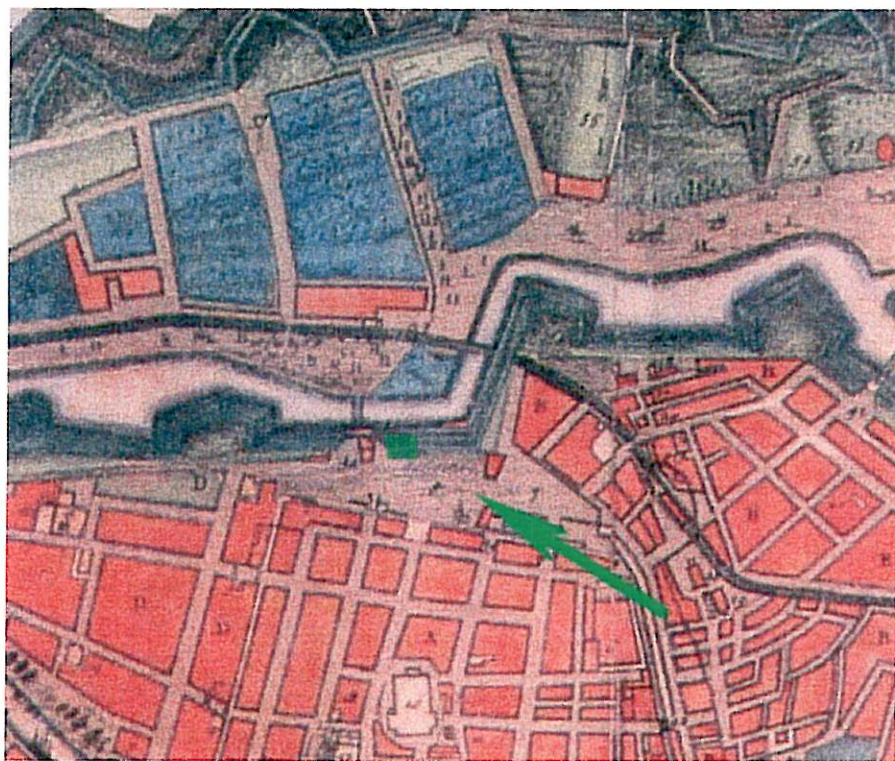
Ryc. 4 Fragment tzw. Planu sztokholmskiego. Kolorem zielonym zaznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 5 Widok Targu Węglowego Deischa z 1765 roku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc.6 Widok od strony Bramy Wyżynnej. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 7. Plan miasta autorstwa P. Willera z 1687 roku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

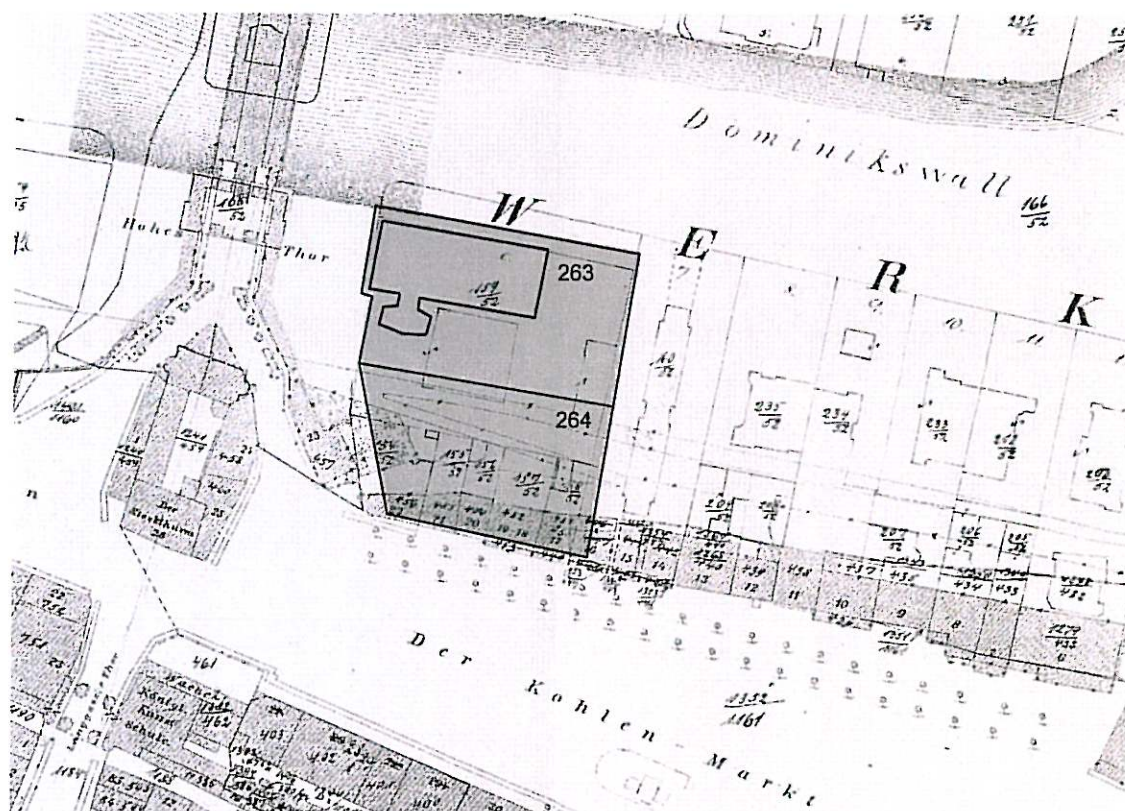

Ryc. 8. Plan miasta autorstwa A. Gersdorffa z 1815 roku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

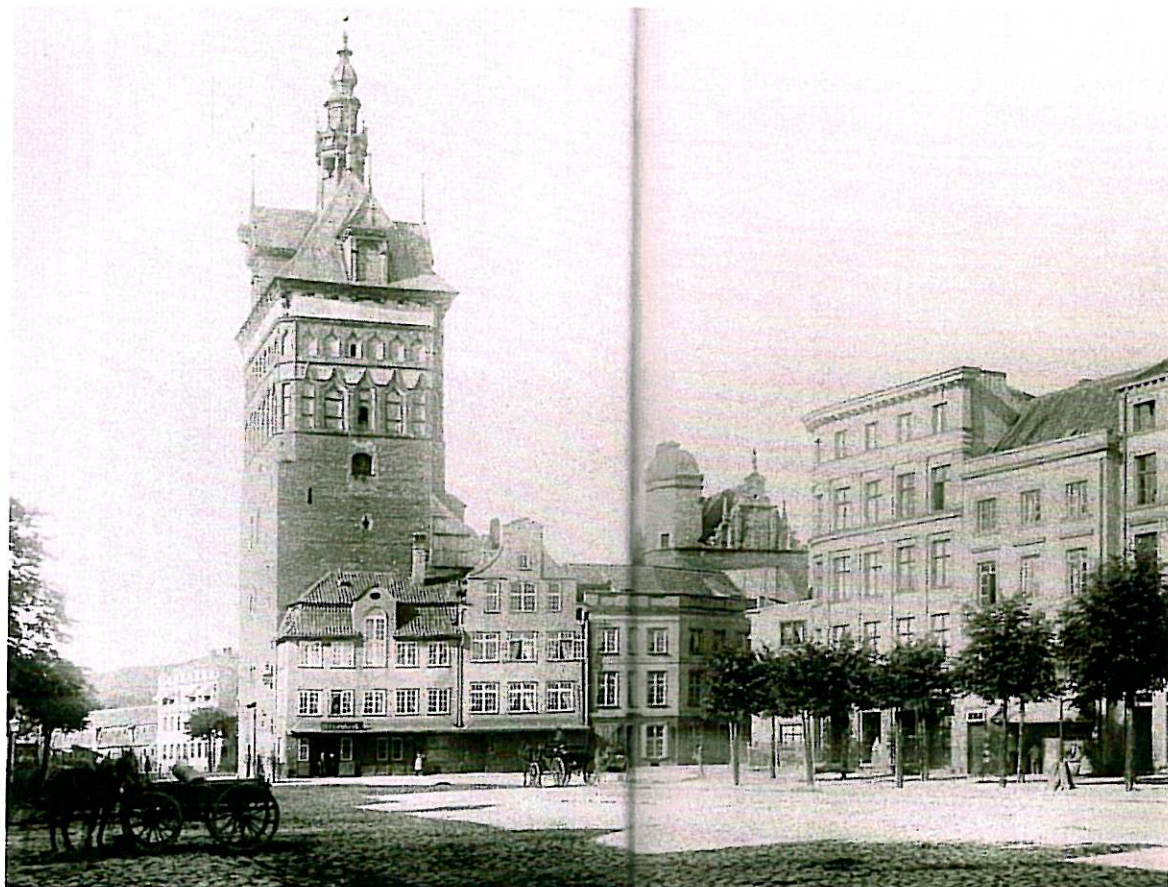
Ryc.9 Fotografia z pierwszej połowy XIX wieku. Z lewej strony widoczny teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Na planie miasta autorstwa Bushego z lat 60 tych XIX wieku na obszarze zajęтым obecnie przez wschodnią część działki 264 istniały 5 parcel zabudowanych w części frontowej (ryc. 10)

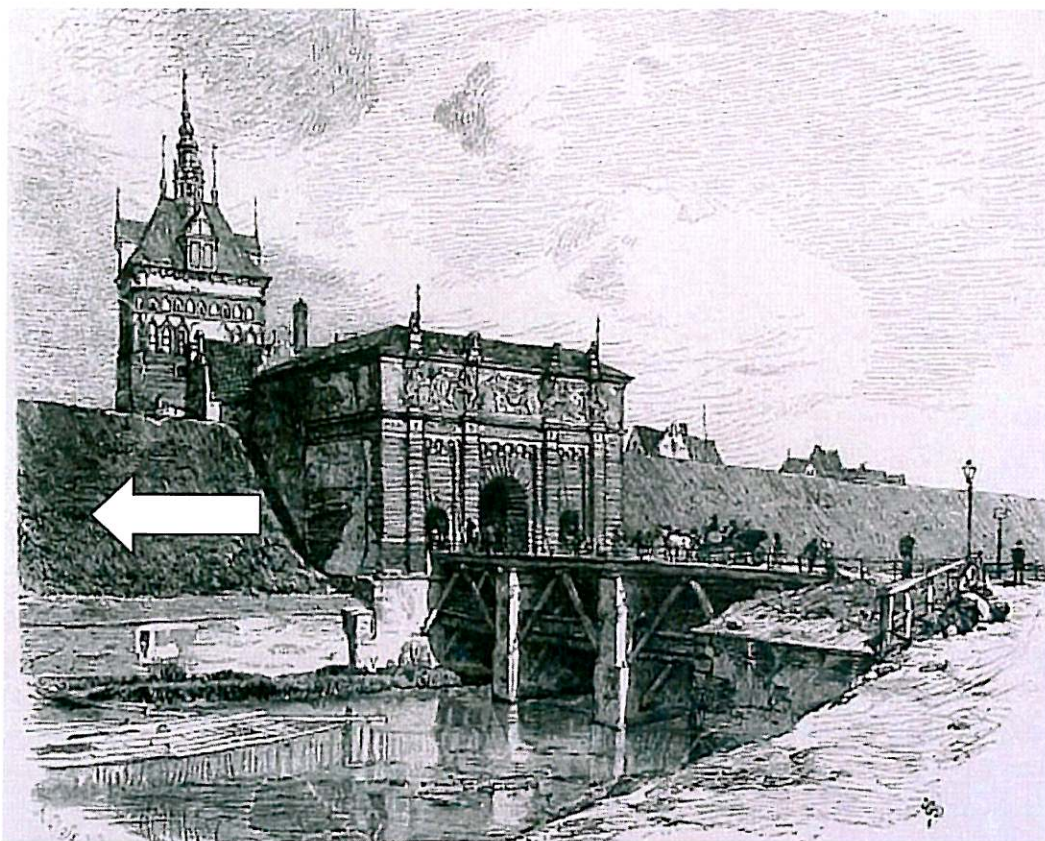

Ryc.10 Plan Bushego z lat 60 tych XIX wieku z zaznaczonym terenem inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

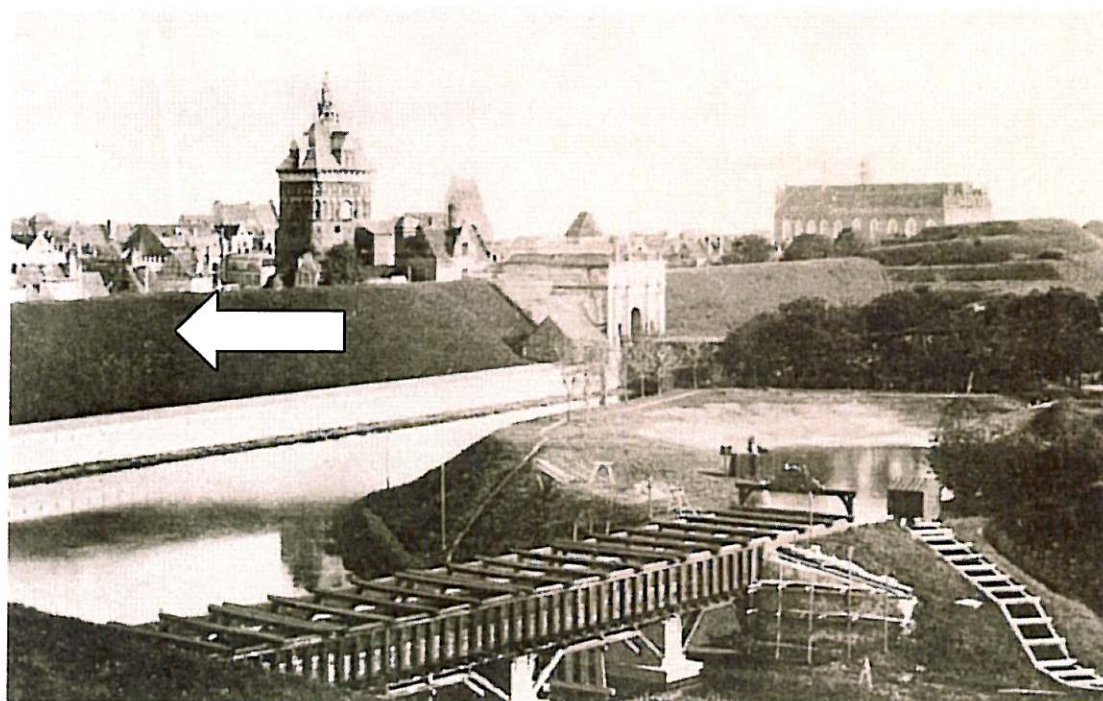
Na fotografii z 1877 roku widoczne są już kamienice czynszowe o bardzo skromnych elewacjach, zajmujące prawie całą powierzchnię posesji (ryc.11). Ta zmiana zabudowy parcel w ciągu około 10 lat odzwierciedla tempo przemian jakim podlegała gospodarka miasta po zakończeniu wojny prusko – francuskiej w 1870 rok i otrzymania od Francji ogromnych reparacji wojennych.

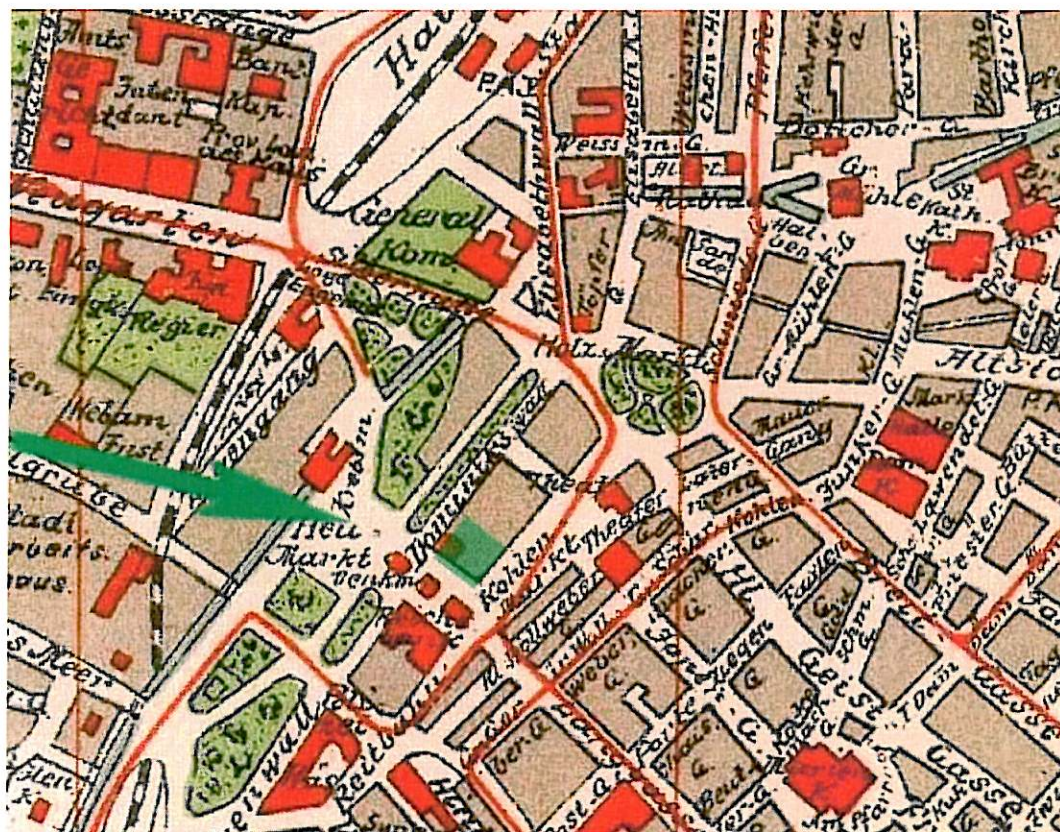
Ryc. 11 Fotografia z 1877 roku. Po lewej stronie widoczny teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 12 Widok od strony Bramy Wyżynnej z końca XIX wieku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

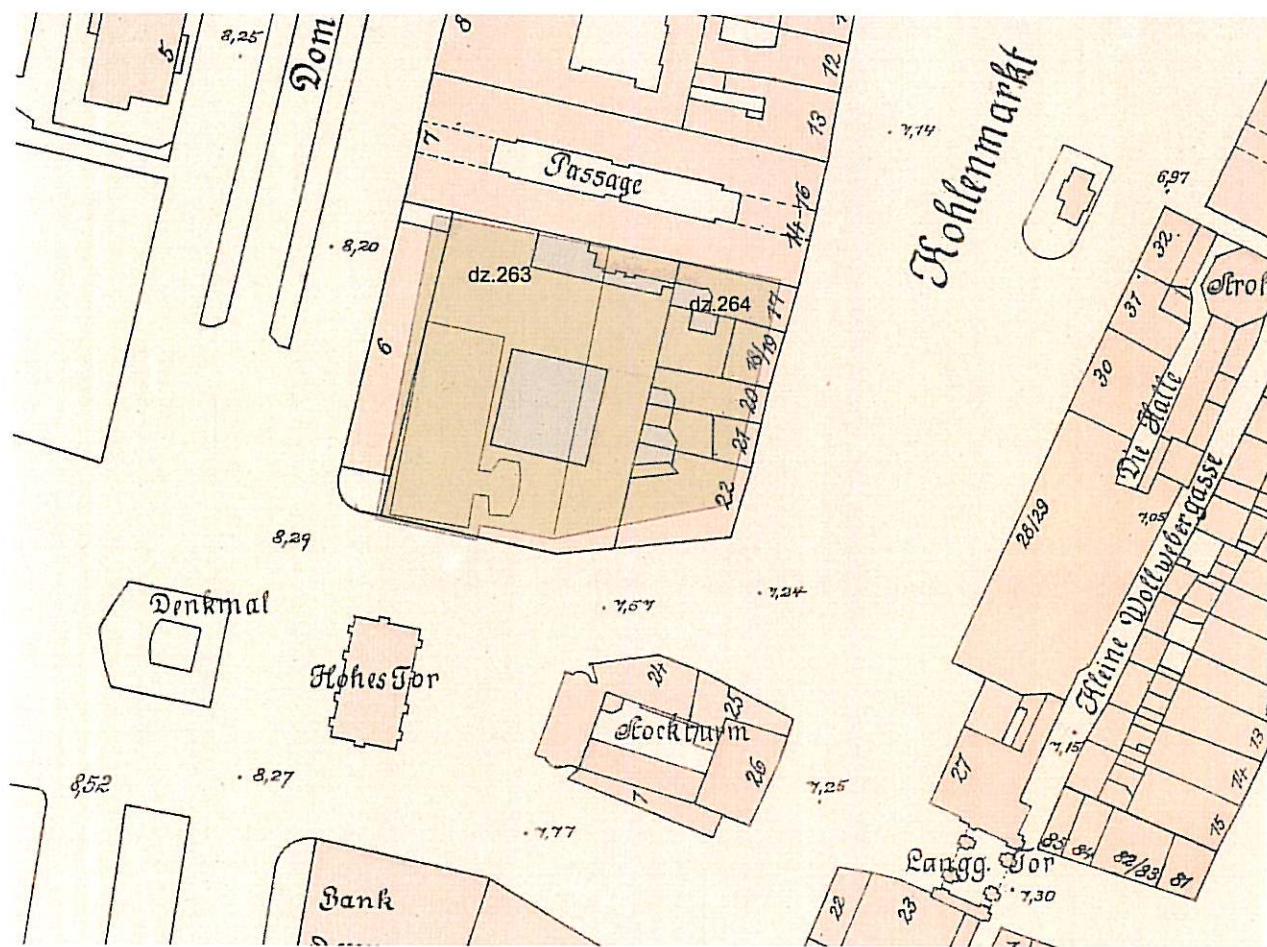

Ryc. 13 Widok od strony Bramy Wyżynnej z końca XIX wieku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 14 Fragment planu miasta z 1912 roku Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Po rozbiórce wałów wzdłuż zachodniej linii fortyfikacji na nowo powstałych działkach powstało wiele reprezentacyjnych budynków. Jednym z nich był hotel „Danziger Hof” (Gdański Dwór) wybudowany w 1898 roku przy ul. Dominikswall (Wały Dominikańskie) 6, obecnie Wały Jagiellońskie 2/4. Budynek zajmował w całości działkę nr 263 i zachodnią część działki 264. Wschodnią część działki nadal zajmowało 5 prawie całkowicie zabudowanych parcel z niewielkimi podwórkami (ryc.14 -17).

Ryc. 15 Fragment planu miasta z lat 30tych XX wieku. Kolorem zielonym oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 16 Zdjęcie z początku XX wieku. Z prawej strony widoczna zabudowa na terenie inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc.17 Widok Targu Węglowego z przełomu XIX i XX wieku. Strzałką oznaczono teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Autorem projektu hotelu był berliński architekt Carl Gause, współwłaściciel (wraz z ojcem) firmy "Baugeschäft G. & C. Gause". Architekt ten specjalizował się w projektowaniu okazałych budowli (głównie hoteli) w Niemczech. Gdański hotel powstał na planie prostokąta o wymiarach ok. 50 na 40 m, a swoim wyglądem nawiązywał do tzw. "stylu gdańskiego" (ryc. 18 -20). Wraz z umieszczonym po przeciwnej stronie Bramy Wyżynnej gmachem Banku Rzeszy, współtworzył hotel sprawnie architektoniczne obramowanie wjazdu na teren najstarszej części Miasta. Niestety budowle te przytłaczały pozostałości Bramy Wyżynnej i Zespołu Przedbramia .

Ryc. 18 Widok od strony Bramy Wyżynnej W głębi widoczny budynek hotelu (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

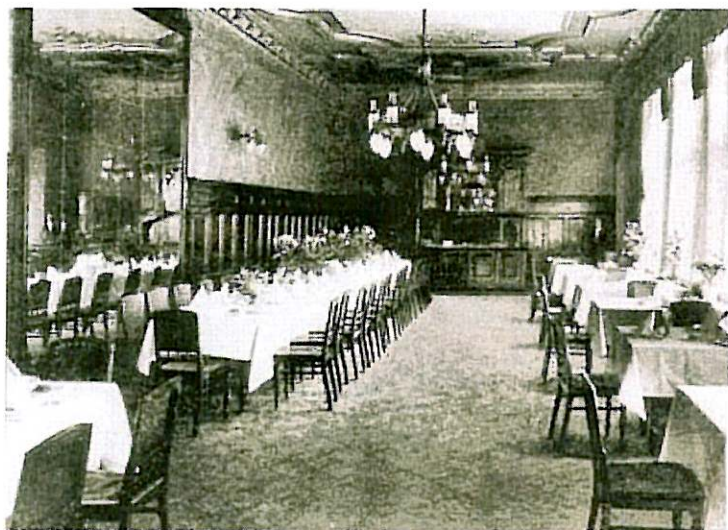

Ryc.19. Hotel „Danziger Hof” od strony dzisiejszych Wałów Jagiellońskich (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

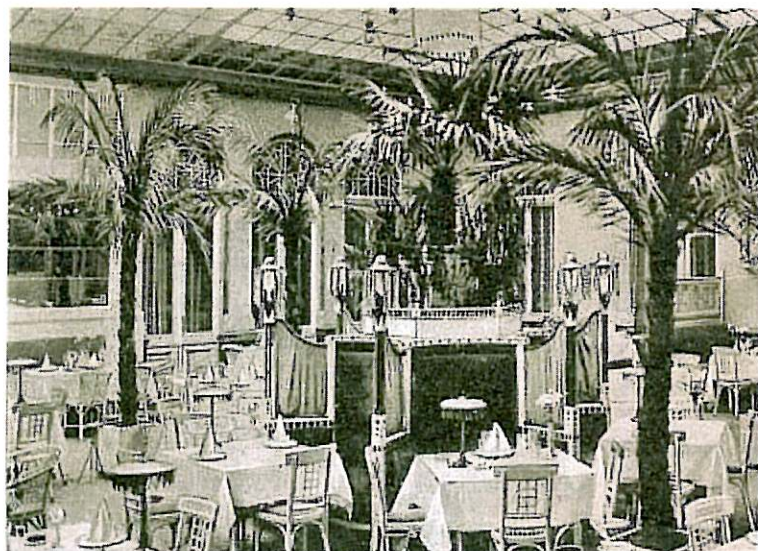

Ryc. 20 Widok na Bramę Wyżynną z lat 30 tych XX wieku, z prawej strony widoczny hotel z lewej Bank Rzeszy (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Hotel miał 120 pokoi z 157 łózkami, restaurację z tarasem od strony dzisiejszych Wałów Jagiellońskich, kawiarnię, dużą salę balową na 400 osób, mniejsze sale recepcyjne, duży hol, czytelnię, a także kilkanaście sklepów i zakładów usługowych (ryc. 21 – 23). Był wśród nich sklep jubilerski, drogeria, trafika, salon fryzjerski, perfumeria i galeria sztuki.

Ryc. 21 Restauracja wewnątrz hotelu „Danziger Hof”. Fotografia z przełomu XIX i XX wieku (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 22 Restauracja z przeszklonym sufitem wewnątrz hotelu „Danziger Hof”. Fotografia z przełomu XIX i XX wieku (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc. 23 Restauracja z przeszklonym sufitem wewnątrz hotelu „Danziger Hof”. Fotografia z przełomu XIX i XX wieku (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Pierwszym właścicielem hotelu był Heinrich Teute. W 1919 właścicielem stało się stowarzyszenie kupców “British Trade Corporation”. W końcu lat 20. umieszczono w części kompleksu hotelowego brytyjski, a z czasem brytyjsko-polski bank, do którego należała cała nieruchomość. Hotelowa część działała z powodzeniem aż do końca II wojny światowej.

Wśród gości hotelu należy wymienić: Wojciecha Kossaka, Ignacego Paderewskiego, czy Maxa Halbego, znanego gdańskiego pisarza. W 1919 roku odbyło się w nim spotkanie przedstawicieli radykalnej lewicy, zakończone powołaniem rady robotniczo-żołnierskiej. W tym samym roku proklamowany został w nim Polski Uniwersytet Ludowy utworzony przez Naczelną Radę Ludową. Po I wojnie światowej w hotelu przebywała misja amerykańska w Gdańsku. Pomiędzy 8 lutego 1920 a 7 czerwca 1920 hotel pełnił tymczasową siedzibę Komisariatu Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku (komisarzem był Maciej Biesiadecki). W 1945 roku budynek oraz cała zabudowa od strony Targu Węglowego uległa zniszczeniu (ryc. 24).

Ryc. 24 Widok na Targ Węlowy z końca lat czterdziestych XX wieku. Po lewej miejsce inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

Ryc.25 Widok od strony Bramy Wyżynnej lata 50 te XX wieku. Po prawej w głębi widoczny nie zabudowany plac - teren inwestycji (ryc. ze zbiorów Pan w Gdańsku).

W 1961 roku na części hotelowej działki postawiono modernistyczny budynek sklepu meblowego (ryc.26). W 1972 roku został przebudowany pawilonu i jego adaptacja na potrzeby biur i kas PLL LOT.

Ryc. 26 Dom meblowy wybudowany w 1961 roku. Widok od strony targu Węglowego (fot. Kosycarz).

Podsumowanie.

Obszar objęty kwerenda archiwalną do końca średniowiecza znajdował się po za granicami miasta. Jednak od 1342 roku związany był z Głównym Miastem. Na tym terenie od XV wieku odbywał się Jarmark Dominikański. Od momentu wybudowania zachodniego ciągu fortyfikacji nowożytnych działki nr 263 i 264 znalazły się w obrębie miasta. Do końca XIX wieku cała działka nr 263 oraz część zachodnia działki nr 264 znalazła się pod nasypem wału. Pozostała część działki nr 264 już pod koniec XVII wieku była zabudowana małymi domami z kramami. Po 1870 w miejscu tej zabudowy powstały kamienice czynszowe. Po rozebraniu wału na nowopowstałej działce budowlanej wybudowano hotel „Danziger Hof”, który końca II Wojny Światowej był jednym z bardziej popularnych hoteli w Gdańsku. W 1945 roku zabudowa na obu działkach została zniszczona. Do chwili obecnej na omawianym obszarze powstał jedynie budynek Lotu w południowo – zachodniej części działki 263. Na

podstawie badań prowadzonych przy Bramy Wyżynnej w latach 2007 i 2010 można zakładać, że poziom użytkowy z okresu późnego średniowiecza w części zachodniej badanego terenu znajduje się na wysokości 4,76 m n. p. m i opada w kierunku wschodnim. Poziom użytkowy z okresu nowożytnego znajdował się na wysokości 7,31 m n. p. m w części zachodniej i 7,12 m n. p. m w części wschodniej. Calec (warstwa nie nosząca już śladów działalności człowieka) zanotowano na głębokości 2,76 m n. p. m).